

УДК 347.121.2

DOI <https://doi.org/10.51989/NUL.2023.1.10>

КАТЕГОРІАЛЬНИЙ АПАРАТ ТЕОРІЇ НЕМАЙНОВИХ ПРАВ ЯК ПІДҐРУНТЯ ДЛЯ ОНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ

Кохановський Велеонін Олексійович,

кандидат юридичних наук,
доцент кафедри приватного права
Київського національного економічного університету
імені Вадима Гетьмана

Статтю присвячено аналізу особливостей категоріального апарату теорії немайнових прав, поняттям і визначенням, які в ній використовуються у сучасних наукових дослідженнях філософського, соціального, правового спрямування, і передусім у цивільному праві, що дозволяє з'ясувати їх справжній глибокий зміст, доповнити існуючі тлумачення. Для вірного використання таких понять, як: «немайнові права», «особисті немайнові права», «особа», «особистість», «індивідуальне», «людське», «особистісне», «індивідуум», «індивідуальність», «приватний» тощо у праві і конкретно – у цивільному праві автор вважає необхідним зробити наголос на основній ознаці юридичної самостійності особистості – визнанні її носієм суб'єктивних прав, здатним ефективно протистояти владі суспільства і держави задля набуття справжньої юридичної самоцінності. У статті переосмислюється змістовне і смислове навантаження категоріального апарату сфери немайнових прав у період докорінних змін у всіх сферах життя людства задля поглиблення теорії немайнових прав у цивільному праві. Робиться висновок про те, що людиною і індивідом народжуються; особистістю (індивідуумом) стають, усвідомлюючи свою соціально-психологічну сутність в результаті засвоєння суспільних форм свідомості і поведінки; в той час як індивідуальність людини формується протягом усього її життя і має відстоюватися нею у процесі соціальних контактів. Пропонується називати права, закріплені у Главі 21 Книги 2 ЦК України, «немайновими правами, що пов'язані із природним походженням людини (права індивіда)»; водночас права, які закріплені у Главі 22 Книги другої ЦК України, – «немайновими правами фізичної особи – людської особистості (індивідуальні права)». Аргументується висновок про те, що «немайнові» – це єдина об'єднуюча для цих прав ознака, а «особистими» можуть бути як немайнові, так і майнові права. Книгу другу ЦК України пропонується доповнити главою «Немайнові права юридичної особи» і включити в неї ті немайнові права, яких потребує організація, утворена людиною і яка є окремим суб'єктом цивільних прав. Проведено аналіз змісту ч.1 ст.1 ЦК України і аргументована необхідність сформулювати її у новій редакції, закріпивши положення про те, що цивільним законодавством регулюються немайнові та майнові відносини (цивільні відносини), замість словосполучення «особисті немайнові та майнові відносини».

Ключові слова: немайнові права, теорія немайнових прав, категоріальний апарат немайнових прав, оновлення Цивільного кодексу України, особисті немайнові права, людина, особистість, індивідуум.

Kokhanovskyi Veleonin. The categorical apparatus of the theory of non-property rights as a basis for updating the Civil Code of Ukraine

The article is devoted to the analysis of the features of the categorical apparatus of the theory of non-property rights, the concepts and definitions used in it in modern scientific studies of a philosophical, social, legal direction, and above all in civil law, which allows us to find out their true deep meaning and supplement existing interpretations. For the correct use of such concepts as: 'non-property rights', 'personal non-property rights', 'person', 'personality', 'individual', 'human', 'personal', 'individual', 'individuality', 'private', etc. in law and specifically – in civil law, the author considers it necessary to emphasize the main feature of legal independence of an individual – recognition of him/her as the bearer of subjective rights, capable of effectively

resisting the power of society and the state in order to acquire true legal self-worth. The article rethinks the substantive and meaningful load of the categorical apparatus of the sphere of non-property rights in the period of radical changes in all spheres of human life in order to deepen the theory of non-property rights in civil law. It is concluded that people and individuals are born; they become a person (individual), realizing their social and psychological essence as a result of assimilation of social handicaps of consciousness and behaviour; while a person's individuality is formed throughout his life and must be defended by him in the process of social contacts. It is proposed to call the rights enshrined in Chapter 21 of Book 2 of the Central Committee of Ukraine 'non-property rights related to the natural origin of a person (individual rights)'; at the same time, the rights enshrined in Chapter 22 of the Second Central Committee of Ukraine 'non-property rights of a natural person – a human personality (individual rights)'. The conclusion is argued that 'non-property' is the only unifying feature for these rights, and 'personal' can be both non-property and property rights. It is proposed to supplement the second book of the Central Committee of Ukraine with the chapter 'Non-property rights of a legal entity' and include in it those non-property rights that are needed by an organization formed by a person and which is a separate subject of civil rights. An analysis of the content of Part 1 of Article 1 of the Civil Code of Ukraine was conducted and the need to formulate it in a new version was argued, establishing the provision that non-property and property relations (civil relations) are regulated by civil law, instead of the phrase 'personal non-property and property relations'.

Key words: non-property rights; theory of non-property rights; categorical apparatus of non-property rights; update of the Civil Code of Ukraine; personal non-property rights; person; personality, individual.

Постановка проблеми. Прогресивні мислителі XIX століття, аналізуючи права особистості, її конкретні особливості, виходили передусім із необхідності існування формальних умов, необхідних для незалежного юридичного становища особистості, визначали найважливіші права людини як особистості, аналізували ступінь їх захищеності. Одночасно вироблявся категоріальний апарат таких прав, відшукувались найбільш чіткі формулювання.

Нині для вірного використання таких понять, як: «немайнові права», «особисті немайнові права», «особа», «особистість», «індивідуальне», «людське», «особистісне», «індивідуум», «індивідуальність», «приватний» тощо у праві і конкретно – у цивільному праві – наголос необхідно робити, так само як і на початку теоретичного осмислення цих проблем в історично віддалені від сьогодення періоди, на основній ознаці юридичної самостійності особистості – визнанні її носієм суб'єктивних прав, а отже, так само як це було в історично віддалені часи, важливо нарешті звільнити особистість від поглинання її суспільством, визнати насправді самостійним суб'єктом прав, який володіє правоздатністю і дієздатністю, в тому числі деліктоздатністю, правочиноздатністю тощо і наділити її реальною самостійною силою, яка б насправді могла нарешті ефективно

протистояти суспільству, державі і їх владі, набуваючи власну юридичну самоцінність. Людина як жива істота, з усіма її біологічними і фізіологічними особливостями, таким чином стане ще й **особистістю**, а отже, зможе об'єднати нарешті усі свої природні і соціальні особливості як **особа** – суб'єкт цивільних прав, носій суб'єктивних цивільних прав і суб'єктивних цивільних обов'язків. Таким чином, переосмислення змістовного навантаження категоріального апарату сфери немайнових прав у період докорінних змін у всіх сферах життя людства у світі і нашій країні дозволить поглибити теорію немайнових прав у цивільному праві, збагативши її останніми наробками правової думки.

Метою статті, таким чином, є аналіз категорій, які склали фундамент теорії особистих немайнових прав, а також формулювання власних висновків і пропозицій щодо значення і застосування понять, які сприяють подальшому її розвитку як **теорії усіх відомих нині немайнових прав** у цивільному праві України.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Для того щоб звернутися до аналізу теорії немайнових прав, яка розвивається як продовження теорії особистих немайнових прав фізичної особи у цивільному праві України і яка власне розкриває, яким є реальне становище особистості

у сучасному світі загалом і у нашій країні зокрема, особливо у тих умовах війни, в яких вимушено перебуває українське суспільство, необхідно передусім приділити увагу категоріальному апарату – ряду понять, що їй притаманні, а саме таким як «людина» і «людське», «особисте» і «особистісне», «персональне» та «індивідуальне» та ряду інших. Це дозволить з'ясувати їх значення у визнанні за людською особистістю і за створеними нею організаціями найбільш повного переліку прав, захистивши усі сторони їх існування і функціонування, тим самим надійно укріпивши незалежне юридичне становище як фізичних, так і юридичних осіб. В свою чергу, подальший розвиток теорії немайнових прав в Україні, основа якої як теорія особистих немайнових прав фізичної особи була сформована цілою плеядою видатних вітчизняних цивілістів, а саме Р.О. Стефанчуком [1], Л.В. Красицькою [2], Г.А. Мироновою [3], О.О. Посикалюком [4], С.І. Чернооченко [5], С.І. Шимон [6, с. 170 – 192], О.В. Синегубовим [7], С.О. Сліпченком [8] та ін., сприяв появі сучасного інституту немайнових прав у приватному праві, про який йдеться в ряді публікацій [9, с. 93–104]. Це, на нашу думку, стало запорукою подальшого врегулювання як особистих немайнових відносин фізичних осіб, так і низки інших немайнових відносин, які виникають між фізичними і юридичними особами. Праці розробників чинного ЦК України Н.С. Кузнецової [10, с. 273–287], А.С. Довгерта [11, с. 17–22], Я.М. Шевченко [12] та ряду інших науковців надихають на розробку сучасних теорій немайнових відносин для оновлення ЦК України і поступового перетворення його в кодекс принципів у названій сфері.

Питання поняття, сутності людини, її призначення, місця у природі завжди були в центрі уваги філософів, наукових пошуків біологів, медиків тощо. Право також цілком зосереджено на людині, її правах, обов'язках, відносинах, в які вона вступає та інших важливих сторонах її життя. Людина передусім розглядається як біологічний вид живих істот, який вирізняється цілою низкою якостей, серед яких представники різних галузей науки називають: наявність інтелекту, свідомість,

здатність мислити і здійснювати вільний вибір, вміння брати відповідальність за власні дії, наявність моральних суджень, вищих емоцій, традицій, здатність мислити, стверджувати, заперечувати, рахувати, планувати, фантазувати, знати про свою смертність, і навіть наявність почуття гумору, здатність створювати щось нове, бути суб'єктом суспільно – історичної діяльності і культури [13]. Усе вищезазначене дозволяє проаналізувати термінологію, що використовується у сфері немайнових прав і зробити власні висновки щодо їх відповідності змісту приватноправових категорій.

Виклад основного матеріалу. В теоретичних дослідженнях у сфері прав людини звертається увага на те, що невід'ємні і невідчужувані права належать людині тому, що вона є людиною. Їх ще традиційно називають **моральними**, або **природними** правами, тобто такими, що випливають із самої людської природи кожного індивіда, головне призначення яких у тому, щоб підтримувати в людині почуття власної гідності. Водночас **особисте** життя розглядається зазвичай як **особлива частина приватної сфери людської життєдіяльності**, яка полягає в різноманітних відносинах, стосунках, явищах, подіях і таке інше, що не мають публічного значення, визначається і регулюється самою особою. **Особисте** життя, а також **сімейне** життя формують сферу поняття життя **приватного**.

В різні історичні періоди немайнові права називали **вченням про права особистості** (XVIII – початок XIX століття); в процесі повернення до ідей природного права – **теорією прав особистості і правом на індивідуальність**; людина визнається такою, що має **право людської особистості** (якою б дивакувалою вона не була); пізніше (у XIX–XX столітті) філософами і правознавцями вивчалась **проблема «нематеріальних інтересів»**, які є наслідком усвідомлення людиною свого я і всього спектру своїх прагнень; в подальшому у суспільстві розвивається **духовна діяльність**, яка має за мету створення нематеріальних, духовних благ, отже, йдеться про **духовні права**.

Отже, виходячи із наведеного, можна помітити поступове формування

термінологічного калейдоскопу у сфері прав людини з поняттями **«духовні права»**, а також **«моральні права»** у найчастішому використанні, які нерозривно пов'язані із розумінням поняття **«моральної шкоди»** і компенсацією (або як зазначено у чинному ЦК України), «відшкодуванням» **моральної шкоди**.

Щодо поняття **«особистість»**, то воно несе дещо специфічне смислове навантаження – під ним розуміється передусім стійка система соціально значущих рис, що характеризують особу як члена того чи іншого суспільства або спільноти, що визначає суспільну сутність людини, пов'язану із засвоєнням різноманітного виробничого і духовного досвіду суспільства і характеризується п'ятьма основними характеристиками: екстраверсією, доброзичливістю, свідомістю, невротизмом і відкритістю до досвіду [14]. Таким чином, **особистість** – це вже **конкретна людина, яка є представником певного суспільства**, певної соціальної групи, яка займається конкретним видом діяльності, усвідомлює своє ставлення до навколишнього світу і наділена певними індивідуально – психологічними відмінностями [15]. Тому коли треба визначити категорії **«особисте»**, **«особисто»**, **«особисті права і свободи»**, то логічно звернути увагу і на пояснення таких зрозумілих для побутового вжитку словосполучень, як *особиста територія, особистий час і особисті інтереси, особисті справи, особистий персональний простір*, що пов'язані власне із особою людини – нею самою, персонально, безпосередньо, не через когось. Це також погляд конкретної особи на *будь-що, ставлення до чогось відповідно до переконань, смаків, уподобань; юридичні можливості фізичного, духовного та інтелектуального існування людини*, якщо звернутися до правового розуміння статей 27–35 Конституції України. Згідно з поясненнями тлумачних словників **особистими** також бувають: рахунок, дані, власність; справа тощо. Здійснювати щось **особисто** означає – за безпосередньої участі людини; можна також брати участь у чомусь **особисто; особистою**, тобто такою, що належить самій людині, історично була *особиста власність, особисті речі*; ми говоримо про **особисте**

також у психологічному сенсі, коли воно глибоко відчувається, пов'язане із власними думками і переживаннями людини. Словник синонімів і антонімів перераховує **синоніми слова «особистий»** – це і персональний, і приватний, і власний, і інтимний; а також антоніми – заочний, суспільний, чужий, відчужений, знеособлений. Англійською мовою **«особистий»** перекладається як «personal» (*персональний*), «private» (*приватний*), що впливає на використання цих понять і їх розуміння у сфері міжнародних актів і законодавства про права людини. Вважається також, що категорія **«особистий»** походить від слова «особа», про лінгвістичне значення якого йшлося вище, додамо до цього лише те, що **особа** розглядається також як людський індивід і суб'єкт соціальних та юридичних відносин і свідомої діяльності.

Із усього вищесказаного можна зробити **проміжний висновок** про те, що слово **«особистий»** застосовується не лише до сфери **біологічно-психологічного життя особи**, а і до сфери **усіх соціальних, в тому числі і матеріальних контактів**, оскільки ми говоримо (*або в історичному контексті говорили*) також про **особисту власність, особисті речі, особистий рахунок** тощо.

Для того, щоб не упустити нюансів у часто використовуваних як синоніми понять у сфері прав людини і зрозуміти чи це доречно, звернемо увагу також на поняття **«індивід»** згадане вище, під яким розуміють *окремих організм, який існує самостійно*, зокрема людина, органічний представник роду людського, тому *будь-яка людина – це індивід, незалежно від рівня її фізичного і психічного здоров'я, отже, індивідами, так само як і людиною ми народжуємось*. Логічно перейти після цих пояснень і до поняття **«індивідуальність»**, що несе зовсім інше смислове навантаження і перекладається з латини як «неподільність», тобто *сукупність своєрідних особливостей і певних властивостей людини, які характеризують її неповторність і виявляються у рисах характеру, у специфіці інтересів, якостей*, що відрізняють одну людину від іншої [14].

З точки зору філософії, якщо йдеться про набір соціальних статусів і ролей, світогляду і мети, то логічно припустити, що **люди-**

ною і індивідом народжуються; **особистістю (індивідуумом)** стають, усвідомлюючи свою соціально-психологічну сутність в результаті засвоєння суспільних форм свідомості і поведінки; в той час як **індивідуальність** людини формується протягом усього її життя і має відстоюватися нею у процесі соціальних контактів.

З цієї точки зору, можна вважати обґрунтованою назву, яка стала звичною у використанні «особисті немайнові права, що забезпечують природне існування фізичної особи», для прав, закріплених у Главі 21 Книги 2 ЦК України, хоча назвати їх «немайнові права, що пов'язані із природним походженням людини (права індивіда)» було б більш точно. Водночас права, які закріплені у Главі 22 Книги другої ЦК України і названі «особистими немайновими правами, що забезпечують соціальне буття фізичної особи», на сьогодні мають бути названі «немайнові права фізичної особи – людської особистості (індивідуальні права)» – щоб розмежувати перші, які з'являються із народженням людини (поки що опустимо дискусію щодо прав зачатої дитини, яку ми розглянемо в іншій статті) і нерозривно її супроводжують протягом усього життя, з другими – які набуваються з віком за умов соціалізації і ще повинні сформуватися у свідомості людини як такі, що для неї актуальні за умов соціалізації і які необхідно обстоювати, формуючи передусім власне уявлення про їх важливість саме для тої чи іншої конкретної людини, про їх перелік, обсяг, повноту тощо. Саме друга група може доповнюватись разом із розвитком суспільства, техніки, науки і самоусвідомлення людини. При цьому немайнові – це єдина об'єднуюча для цих прав ознака. Також це допоможе зрозуміти, що «особистими» можуть бути як немайнові, так і майнові права і що немає потреби у такому уточненні. Більше того, Книгу другу можна буде доповнити главою «Немайнові права юридичної особи» і включити в неї ті немайнові права, яких потребує організація, утворена людиною і яка є окремим суб'єктом цивільних прав. Так само в цій главі уточнення щодо того, що ці права особисті не потрібно, оскільки особистісні якості юридичної особи взагалі можуть викликати дискусію через різні

теорії розуміння сутності юридичної особи як такої.

Для цивільного права, таким чином, немає потреби додавати до поділу у ст.1 ЦК України до відносин, які регулюються цивільним законодавством, слово «особисті» щодо немайнових відносин, оскільки йдеться про логіку так званих «парних прав» – у даному разі це «немайнові і майнові відносини», а самий поділ як перших, про які зазначено вище, так і других має свої особливості. Навіть для такого позначення, як «особисті та інші немайнові відносини», є пояснення і воно все більше поширюється завдяки якісному і кількісному розширенню суб'єктного і об'єктного складу немайнових відносин у Концепції оновлення ЦК України [16] і в ряді робіт вітчизняних цивілістів [17, с. 93–104]; [18, с. 410]. В подальшому ознака «особистості» немайнових відносин, скоріш за все, відпаде, так само як це відбулось із історично відомими категоріями «особиста власність» і «права особистої власності», що в кінцевому рахунку були визначені у законодавстві незалежної України чітко як «права приватної власності». Крім того, підхід, що пропонується, відкриває можливість для розуміння самої сутності немайнових прав, їх різноманітності і ознак, а також для пояснення можливостей відчуження ряду правомочностей їх володільця, зокрема, коли йдеться про ряд прав, закріплених у Главі 22 ЦК України та тим, які містяться в інших книгах кодексу, іншому законодавстві, наприклад, у сфері права інтелектуальної власності, сімейному, корпоративному, інформаційному праві тощо.

В цьому контексті ми цілком солідаризуємось із думкою М.К. Сулейменова, який слушно зауважує, що «особисте право» і «немайнове право» – це два різних терміни, оскільки терміну «немайнове право» за правилами логіки повинен протистояти термін «майнові права», а терміну «особисті права» – очевидно, «неособисті права», причому слід враховувати, що існуюча концепція особистих немайнових прав ґрунтується на передбаченні, що особисті права – це завжди немайнові права, хоча це не так: особисті права можуть бути як немайновими, так і майновими і наводять в якості прикладу ділову репутацію,

яка може носити як немайновий характер для громадян і некомерційних юридичних осіб, так і майновий характер для комерційних юридичних осіб [19, с. 38]. Те саме можна сказати і про такі особисті немайнові права фізичної особи, як право на ім'я, право на захист честі і ділової репутації, на недоторканність літературного твору тощо, втім актуальним залишається питання привласнення таких прав третіми особами, що доводить небезспірність їх зв'язку з особистістю свого носія. Доречно зауважити в контексті проблеми, яка аналізується, що О.О. Кот також розрізняє «особливості захисту особистих **та інших немайнових прав**» [18, с. 410], підтримуючи, таким чином, концепцію існування «особистих прав» та «немайнових прав» як таких, що мають різне змістове наповнення, причому логічно підсумувати, що особисті права за такою логікою – лише складова усіх немайнових прав, крім яких є і ряд інших немайнових прав. Отже, вірно і те, що «немайнові права – це завжди особисті права, але особисті права – це не завжди немайнові, оскільки можуть бути також майновими правами. Тому в принципі термін «особисті немайнові права» не є невірним. Однак не можна їх вважати синонімами. І тому, якщо говорити про особисті немайнові права, то тоді слід говорити і про особисті майнові» [19, с. 38–39].

Висновки.

Аналіз термінологічної бази сфери немайнових прав, зокрема ряду понять і категорій, які в ній використовуються у сучасних наукових дослідженнях філософського, соціального, правового спрямування, і передусім у цивільному праві, дозволив з'ясувати їх справжній глибокий зміст, доповнити наявні тлумачення і зробити такі висновки і пропозиції:

1) для вірного використання таких понять, як: «немайнові права», «особисті немайнові права», «особа», «особистість», «індивідуальне», «людське», «особистісне», «індивідуум», «індивідуальність», «приватний» тощо у праві і конкретно – у цивільному праві – наголос необхідно робити на основній ознаці юридичної самостійності особистості – визнанні її носієм суб'єктивних прав, наділити її реальною самостійною силою, яка б насправді могла нарешті ефективно протистояти владі суспільства і держави задля набуття справжньої юридичної самоцінності;

2) переосмислення змістовного навантаження категоріального апарату сфери немайнових прав у період докорінних змін у всіх сферах життя людства у світі і нашій країні поглиблює теорію немайнових прав у цивільному праві, збагачує її останніми набірками правової думки;

3) аналіз понятійного апарату немайнових прав допомагає з'ясувати їх значення у визнанні за людською особистістю і за створеними нею організаціями найбільш повного переліку прав, захистити усі сторони їх існування і функціонування, тим самим надійно укріпити незалежне юридичне становище як фізичних, так і юридичних осіб, сприяє оновленню ЦК України у цих питаннях;

4) особистість – це конкретна людина, яка є представником певного суспільства, тому коли треба визначити категорії «особисте», «особисто», «особисті права і свободи», то логічно звернути увагу і на пояснення таких зрозумілих для побутового вжитку словосполучень, як особиста територія, особистий час і особисті інтереси, особисті справи, особистий персональний простір, що пов'язані власне із особою людини; юридичні можливості фізичного, духовного та інтелектуального існування людини (статті 27–35 Конституції України);

5) слово «особистий» застосовується не лише до сфери біологічно-психологічного життя особи, а й до сфери усіх соціальних, в тому числі і матеріальних контактів, оскільки ми говоримо (або в історичному контексті говорили) також про особисту власність, особисті речі, особистий рахунок тощо;

6) з точки зору філософії, якщо йдеться про набір соціальних статусів і ролей, світогляду і мети, то логічно припустити, що людиною і індивідом народжуються; особистістю (індивідуумом) стають, усвідомлюючи свою соціально-психологічну сутність в результаті засвоєння суспільних форм свідомості і поведінки; в той час як індивідуальність людини формується протягом усього її життя і має відстоюватися нею у процесі соціальних контактів;

7) можна вважати обґрунтованою назву, яка стала звичною у використанні «особисті немайнові права, що забезпечу-

ють природне існування фізичної особи», для прав, закріплених у Главі 21 Книги 2 ЦК України, хоча назвати їх «немайнові права, що пов'язані із природним походженням людини (права індивіда)» було б більш точно; водночас права, які закріплені у Главі 22 Книги другої ЦК України і названі «особистими немайновими правами, що забезпечують соціальне буття фізичної особи», на сьогодні мають бути названі «немайнові права фізичної особи – людської особистості (індивідуальні права)» – щоб розмежувати перші, які з'являються із народженням людини і нерозривно її супроводжують протягом усього життя, з другими – які набуваються з віком за умов соціалізації і ще повинні сформуватися у свідомості людини як такі, що для неї актуальні за умов соціалізації і які необхідно обстоювати, формуючи передусім власне уявлення про їх важливість саме для тої чи іншої конкретної людини, про їх перелік, обсяг, повноту тощо, отже немайнові – це єдина об'єднуюча для цих прав ознака, а «особистими» можуть бути як немайнові, так і майнові права і що немає потреби у такому уточненні;

8) Книгу другу пропонується доповнити главою «Немайнові права юридичної особи» і включити в неї ті немайнові права, яких потребує організація, утворена людиною і яка є окремим суб'єктом цивільних прав; уточнення щодо того, що ці права особисті, не потрібно, оскільки особистісні якості юридичної особи завжди викликають дискусію через різні теорії розуміння сутності юридичної особи як такої;

9) Ч. 1 т.1 ЦК України необхідно закріпити у новій редакції: «Стаття 1. Відносини, що регулюються цивільним законодавством. 1. Цивільним законодавством регулюються *немайнові та майнові відносини* (цивільні відносини), засновані на юридичній рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності їх учасників». Слово «особисті» щодо немайнових відносин додавати не потрібно, оскільки йдеться про логіку так званих «парних прав» – у даному разі це «немайнові і майнові відносини», а самий поділ як перших, так і других звісно має свої особливості;

10) для такого позначення, як «особисті та інші немайнові відносини», яке набуває сьогодні все більшого поширення через їх згадку у Концепції оновлення ЦК України і в ряді робіт вітчизняних цивілістів, термін «особисті» має лише перехідний характер; так само історично відомі категорії «особиста власність» і «права особистої власності» в кінцевому рахунку були визначені у законодавстві незалежної України чітко як «права приватної власності», отже, підхід, що пропонується, відкриває можливості для розуміння самої сутності немайнових прав, їх різноманітності і ознак, а також для пояснення можливостей відчуження ряду правомочностей їх володільця, зокрема, коли йдеться про ті, що закріплені у Главі 22 ЦК України, або які містяться в інших книгах кодексу, інших нормативних актах у сфері права інтелектуальної власності, корпоративному, інформаційному праві тощо.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Стефанчук Р.О. Особисті немайнові права фізичних осіб (поняття, зміст, система, особливості здійснення і захисту) : монографія / відп. ред. Я.М. Шевченко. Київ : КНТ, 2007. 626 с.
2. Красицька Л.В. Цивільно – правове регулювання особистих немайнових прав громадян : монографія. Донецьк; ДІВС МВС України. 2002. 164 с.
3. Миронова Г.А. Приватноправове регулювання особистих немайнових відносин у сфері надання медичної допомоги : монографія. Київ : Науково-дослідний інститут приватного права і підприємництва імені академіка Ф.Г. Бурчака НАПрН України, 2015. 309 с.
4. Посикалюк О.О. Особисті немайнові права фізичних осіб як об'єкт цивільно-правової охорони в романській, германській та англо-американській системах приватного права. *Університетські наукові записки*. 2014. № 1. С. 46–53.
5. Чернооченко С.І. Особисті немайнові права, які забезпечують соціальне існування фізичної особи в Україні : автореферат дис. ... канд. юр. наук : 12.00.03. Харків, 2000. 18 с.
6. Шимон С.И. Нравственно-правовые идеи и принципы института личных неимущественных прав физических лиц. *Личные неимущественные права: проблемы теории и практики при-*

менения: *Сб. статей и иных материалов* / под ред. Р.А. Стефанчука. Київ : Юринком Интер, 2010. С. 170–192.

7. Синегубов О.В. Здійснення особистих немайнових прав малолітніх та неповнолітніх осіб : монографія. Харків : Золота миля, 2015. 382 с.

8. Слипченко С.А. Оборотоспособность объектов личных неимущественных прав, обеспечивающих социальное бытие физического лица: монографія. Харьков, 2011. 336 с.

9. Кохановська О. Розвиток доктрини немайнових відносин в Україні. *Право України*. 2019. № 1. С. 93–104.

10. Кузнецова Н.С. Развитие гражданского общества и современное частное право Украины. *Кузнецова Н.С. Вибрані праці*. Київ : ПрАТ «Юридична практика», 2014. 544 с. С. 273287.

11. Довгерт А.С. Система приватного права та структура проекту Цивільного кодексу України. *Українське право. Науково-практичний часопис*. Число 1. 1997. С. 17–22.

12. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар. У 2-х ч. / За заг. ред. Я.М. Шевченко ; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України, Київ. Ун-т права. Київ : Концерн «Видавничий дім Ін Юре», 2004. Ч. 1. 689 с.

13. Українська Релігієзнавча Енциклопедія. URL: <https://ure-online.info/encyclopedia/filter:%D0%BA%D0%BB/>.

14. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/w/index.php?curid=71439>.

15. Фармацевтична енциклопедія. URL: <https://pharmenciclopedia.com.ua>.

16. Концепція оновлення Цивільного кодексу України. Київ : Видавничий дім «АртЕК», 2020. 128 с.

17. Кохановська О. Розвиток доктрини немайнових відносин в Україні. *Право України*. 2019. № 1. С. 93–104.

18. Кот О.О. Здійснення та захист суб'єктивних цивільних прав: проблеми теорії та судової практики : монографія. Київ : Алерта, 2017. 494 с.

19. Сулейменов М.К. Неимущественные права в законодательстве Казахстана и других постсоветских стран. *Неимущественные права: материалы междун. науч.-практич. конф. (в рамках ежегодных цивилистических чтений), посвященной 25-летию Гражданского кодекса Республики Казахстан (Алматы, 19-20 сентября 2019 г.)* / Отв. ред. М.К. Сулейменов. Алматы, 2020. 336 с.